

KONKURS Z HISTORII
DLA UCZNIÓW SZKÓŁ PODSTAWOWYCH
Z WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO
W ROKU SZKOLNYM 2021/2022

Temat przewodni konkursu:

Między dwiema wojnami. Polska i świat w latach 1914-1945.

Uczestnicy konkursu powinni wykazać się wiedzą i umiejętnościami z całej podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej z przedmiotu historia (Dz. U. z 24 lutego 2017 r., poz. 356; strony 91-102).

Uczestnicy powinni rozszerzyć wiadomości o tematy przewodnie do każdego etapu konkursu, posiłkując się zamieszczoną bibliografią i inną literaturą przedmiotu oraz wykazać się znajomością wskazanej lektury.

I. Cele konkursu

a) Wiadomości

Uczniowie:

- opanowali wiadomości (treści nauczania – wymagania szczegółowe) opisane w całej podstawie programowej z historii dla szkoły podstawowej od starożytności po współczesność (podstawa programowa została dołączona do niniejszego regulaminu w punkcie V.),
- rozszerzyli ponad podstawę programową wiadomości z historii Polski i z zakresu historii powszechnej w latach 1914-1945 (od przyczyn wybuchu I wojny światowej po zakończenie II wojny światowej),
- potrafią odpowiedzieć na pytania w oparciu o wskazaną lekturę (III etap konkursu),
- opanowali wiadomości z wielu obszarów historii jak: historii politycznej, społeczno-gospodarczej, religii, kultury, wojskowości,
- bezbłędnie identyfikują osoby, daty, nazwy geograficzne, pojęcia historyczne, itp.,
- potrafią odpowiedzieć szczegółowo na pytania o przyczyny, przebieg i skutki wymaganych wiadomości.

b) Umiejętności

Uczniowie:

- umiejętnie wykorzystują posiadaną wiedzę w praktyce, w rozwiązywaniu problemów, wyjaśnieniu zjawisk i procesów historycznych, ocenie wydarzeń, trafnej argumentacji w krótkich i dłuższych wypowiedziach,
- potrafią umiejscowić zagadnienia dotyczące historii w czasie i przestrzeni, porządkują i synchronizują wydarzenia historyczne,
- prawidłowo analizują i interpretują różnorakie materiały źródłowe, rozwiązują zadania,

- które wymagają np. porównania, uzasadnienia, odwołania się do różnych kontekstów historii Polski i powszechnej, rozstrzygnięcia typu prawda/fałsz itp.,
- charakteryzują związki przyczynowo-skutkowe, podają wnioski i argumenty,
  - kształtują zdolności humanistyczne i umiejętność samodzielnego poszukiwania wiedzy.

c) Postawy

Uczniowie:

- popularyzują wiedzę historyczną ze szczególnym uwzględnieniem historii Polski,
- rozwijają swoje indywidualne uzdolnienia i zainteresowania wiedzą historyczną, mają sposobność do odniesienia sukcesu,
- rozwijają tolerancję i krytycyzm,
- pogłębiają swój patriotyzm,
- przyjmują postawę szacunku dla dziejów ojczystych i historii regionu.

II. Rodzaj arkusza i ocena zadań

Na wszystkich trzech etapach konkursu, arkusz zawiera różnorodne zadania zamknięte i otwarte. Pytania wzbogacone są materiałem ikonograficznym (np. drzewa genealogiczne, szkice, fotografie, obrazy, plakaty propagandowe, symbole, herby, elementy architektury, odznaczenia, karykatury itp.), kartograficznym (np. mapy, plany), statystycznym (np. tabelki, wykresy, diagramy, itp.) i różnorodnymi tekstami źródłowymi.

Maksymalna ilość punktów jest zróżnicowana na każdym etapie odpowiednio do przewidzianego czasu i wyższego poziomu konkursu.

Zadania będą punktowane w różny sposób – np. 0-1 pkt za jedną odpowiedź lub za całe zadanie złożone np. z trzech różnych elementów.

Udzielenie odpowiedzi błędnej, niejednoznacznej, nieczytelnej, nieprawidłowo zaznaczonej i częściowo prawidłowej, ale zawierającej błąd merytoryczny będzie ocenione na 0 punktów.

III. Zalecana literatura do wszystkich etapów

- **Obowiązująca lektura do III etapu wojewódzkiego:** Andrzej Garlicki, *Pierwsze lata Drugiej Rzeczypospolitej*, w: *Dzieje narodu i państwa polskiego*, zeszyt III-58, KAW, Warszawa 1989.
- *Encyklopedia szkolna. Historia*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2004.
- *Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności*, Wydawnictwo Nowa Era, Wrocław 2012.
- *Ilustrowany atlas historii Polski*, Wydawnictwo DEMART, Warszawa 2006.
- Podręczniki z historii dla szkoły podstawowej i liceum ogólnokształcącego Wydawnictwa Nowa Era.

IV. Wymagania do poszczególnych etapów konkursu

Etap I – szkolny

Temat przewodni do I etapu:

Między dwiema wojnami. Polska i świat w latach 1914-1918.

Wymagane wiadomości i umiejętności:

Na pierwszym etapie szkolnym obowiązują wszystkie treści nauczania (wymagania szczegółowe) podstawy programowej z historii dla klas V-VIII od starożytności do 1918 r. oraz wiadomości rozszerzające temat przewodni:

- konflikty polityczne i militarne poprzedzające I wojnę światową, ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji na Bałkanach;
- pośrednie i bezpośrednie przyczyny wybuchu wojny, proces powstawania dwóch przeciwstawnych systemów sojuszy;
- strategiczne koncepcje prowadzenia wojny i ich realizacja; przyczyny klęski państw centralnych i Rosji;
- przebieg i charakter działań wojennych na różnych frontach I wojny światowej;
- sytuacja ludności cywilnej, z uwzględnieniem przykładów eksterminacji – np. rzeź Ormian;
- okoliczności przystąpienia USA do wojny i ich rola w konflikcie;
- przyczyny, przebieg, skutki rewolucji lutowej i październikowej w Rosji;
- cywilizacyjne, kulturowe, społeczne i gospodarcze następstwa wojny; straty wojenne,
- stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny, odezwy zaborców do Polaków;
- koncepcje polskich ugrupowań politycznych wobec nadciągającego konfliktu światowego;
- umiędzynarodowienie sprawy polskiej (m.in. akt 5 listopada, rola USA i rewolucji rosyjskich, deklaracja z 3 czerwca 1918 r.);
- przykłady zaangażowania militarne Polaków podczas wojny, ze szczególnym uwzględnieniem losów Legionów; szlak bitewny żołnierzy polskich formacji wojskowych w tym: Łowczówek, Rokitna, Kostiuchnówka, Kaniów, Krzywopłoty, z uwzględnieniem roli dowódców;
- polskie przedsięwzięcia polityczne po stronie państw centralnych i Ententy; przykłady politycznych działań państwotwórczych, ich liderzy;
- tragizm losów Polaków wcielonych do armii zaborczych;
- skala i skutki zniszczeń wojennych na ziemiach polskich; zaborowe „dziedzictwo”.

Etap II – rejonowy

Temat przewodni do II etapu:

Między dwiema wojnami. Polska i świat w latach 1914-1939.

Wymagane wiadomości i umiejętności:

W drugim etapie rejonowym obowiązują wszystkie treści nauczania (wymagania szczegółowe) podstawy programowej z historii dla klas V-VIII od starożytności do 2004 r. oraz wiadomości rozszerzające temat przewodni z etapu poprzedniego, oraz:

- postanowienia traktatu wersalskiego; słabe strony ładu wersalskiego; postanowienia traktatów pokojowych podpisanych z sojusznikami Niemiec;
- cele Ligi Narodów; funkcjonowanie Ligi Narodów i skutki amerykańskiego izolacjonizmu; proces marginalizowania Ligi Narodów przez państwa niedemokratyczne;
- znaczenie układów z Rapallo i Locarno dla ładu międzynarodowego;
- przyczyny, przebieg i skutki wielkiego kryzysu gospodarczego; skuteczność metod jego zwalczania na świecie;
- geneza powstania państwa sowieckiego, jego polityka wewnętrzna i zagraniczna w okresie międzywojennym; funkcjonowanie aparatu terroru w ZSRS; skala wewnętrznych represji w ZSRS w latach 30. (w tym tzw. operacja polska NKWD 1937-1938);
- geneza faszyzmu i charakterystyka faszystowskich Włoch, ekspansja terytorialna Włoch;
- sytuacja Niemiec w latach dwudziestych; droga Hitlera do władzy w Niemczech; polityka wewnętrzna i zagraniczna III Rzeszy w latach trzydziestych; funkcjonowanie aparatu terroru w III Rzeszy; rasistowska i antysemicka polityka Niemiec hitlerowskich przed II wojną światową;
- wojna domowa w Hiszpanii i jej uwarunkowania;
- charakterystyka systemów totalitarnych – m.in.: ich imperialne cele, rola ideologii, zjawisko kultu jednostki;
- przyczyny i przejawy kryzysu demokracji w okresie międzywojennym; państwa autorytarne w Europie i na świecie;
- dorobek okresu międzywojennego w dziedzinie kultury i nauki; przemiany cywilizacyjne na świecie w okresie międzywojennym;
- wewnętrzne i międzynarodowe uwarunkowania odzyskania niepodległości przez Polskę;
- postanowienia konferencji pokojowej w Paryżu dotyczące Polski;
- proces kształtowania się polskiej granicy z Niemcami, z uwzględnieniem powstania wielkopolskiego, powstań śląskich i plebiscytów;
- proces kształtowania się polskiej granicy wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem wojny polsko-bolszewickiej; znaczenie bitwy warszawskiej; powiązanie z kwestią ukraińską i litewską;
- proces formowania się granic z Czechosłowacją i Litwą;
- kształt terytorialny I i II Rzeczypospolitej (rozpoznanie/porównanie map, konturów);
- proces formowania się centralnego ośrodka władzy państwowej na ziemiach polskich (od październikowej deklaracji Rady Regencyjnej do małej konstytucji z 1919 r.);
- wpływ Józefa Piłsudskiego, Romana Dmowskiego, Ignacego Jana Paderewskiego,

- Wojciecha Korfanteo, Ignacego Daszyńskiego, Wincentego Witosa oraz innych polityków w odbudowę niepodległej Polski i kształtowanie jej ustroju;
- ustrój polityczny II Rzeczypospolitej na podstawie konstytucji marcowej z 1921 r.;
  - przyczyny przewrotu majowego, jego przebieg oraz skutki ustrojowe (nowela sierpniowa, konstytucja kwietniowa z 1935 r.);
  - ustrój i rzeczywistość polityczna w II Rzeczypospolitej przed i po przewrocie majowym; dynamika zmian na polskiej scenie politycznej w okresie międzywojennym;
  - polska polityka zagraniczna w okresie międzywojennym;
  - polityka wewnętrzna władz i postawy społeczeństwa II Rzeczypospolitej wobec zagrożenia wojennego lat 30. XX w.;
  - struktura społeczeństwa II Rzeczypospolitej, jego wielonarodowy, wielokulturowy i wieloreligijny charakter; stosunki narodowościowe i religijne na obszarze II Rzeczypospolitej;
  - osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej (m.in. reformy Władysława Grabskiego, unifikacja państwa, reformy Eugeniusza Kwiatkowskiego);
  - przemiany społeczne i gospodarcze w II Rzeczypospolitej, z uwzględnieniem problemu reformy rolnej;
  - skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich;
  - dorobek II Rzeczypospolitej w dziedzinie kultury, nauki i sportu na tle europejskim; proces upowszechniania oświaty; różnicowanie kulturowe II Rzeczypospolitej; przejawy kultury masowej w Polsce międzywojennej;
  - obecność Polonii poza granicami kraju, z uwzględnieniem roli Związku Polaków w Niemczech.

Etap III – wojewódzki

Temat przewodni do III etapu:

Między dwiema wojnami. Polska i świat w latach 1914-1945.

Wymagane wiadomości i umiejętności:

W etapie wojewódzkim konkursu arkusz zawierał będzie zadania obejmujące historię Polski i powszechną w latach 1914-1945 opracowane na podstawie podstawy programowej dla tego okresu, obowiązującej lektury do tego etapu oraz tematów przewodnich, czyli na podstawie zagadnień z tematów przewodnich dwóch etapów poprzednich, oraz:

- ideologiczne, polityczne i gospodarcze przyczyny wybuchu II wojny światowej;
- łamanie traktatu wersalskiego; polityka *appeasementu*;
- geneza paktu Ribbentrop-Mołotow i jego postanowienia; położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej;
- cele wojenne hitlerowskich Niemiec i ZSRS;
- polska strategia obrony i rozmieszczenie wojsk; potencjał walczących stron;
- etapy wojny obronnej, przykłady bohaterstwa obrońców, w tym: Westerplatte, Poczta Polskiej, Mokrej, Wizny, bitwy nad Bzurą, Warszawy, Kocka i zbrodni wojennych

- dokonanych przez agresorów, w tym w: Wieluniu, Bydgoszczy, Katowicach, Grodnie;
- zachowanie dowódców (m.in. Edwarda Rydza-Śmigłego, Henryka Sucharskiego, Juliana Filipowicza, Władysława Raginisa, Stanisława Dąbka, Tadeusza Kutrzeby, Franciszka Kleeberga), żołnierzy, polityków, w tym Ignacego Mościckiego, Stefana Starzyńskiego i ludności cywilnej podczas wojny obronnej w 1939 r.;
  - przyczyny przegranej przez Polskę wojny obronnej; zachowanie aliantów wobec agresji hitlerowskich Niemiec;
  - podział ziem polskich między okupantów; przykłady współpracy między nimi w latach 1939–1941; materialne i demograficzne skutki przegranej wojny obronnej;
  - prawno-ustrojowe regulacje okupacyjnych władz, dotyczące terytorium państwa polskiego i zamieszkującej tam ludności;
  - założenia i metody polityki III Rzeszy i Związku Sowieckiego w okupowanej Polsce, z uwzględnieniem eksterminacji inteligencji i duchowieństwa.
  - realia życia codziennego w okupowanej Polsce; postawy polskiego społeczeństwa wobec polityki okupantów; przykłady heroizmu Polaków – m.in.: Witolda Pileckiego, Maksymiliana Marii Kolbego;
  - przykłady największych zbrodni niemieckich i sowieckich (m.in. Auschwitz, Palmiry, Piaśnica, Ponary, Katyń, Miednoje, Charków);
  - system sowieckich i niemieckich obozów pracy, obozów koncentracyjnych oraz obozów zagłady; deportacje i wysiedlenia ludności;
  - przyczyny i rozmiary konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej; rola okupantów w zaognianiu trudnych relacji polsko-litewskich i polsko-ukraińskich;
  - ideologiczne podstawy eksterminacji Żydów oraz innych grup etnicznych i społecznych, prowadzonej przez Niemcy hitlerowskie; etapy eksterminacji Żydów (dyskryminacja, stygmatyzacja, izolacja, zagłada); terminologia stosowana w nauce na określenie niemieckiej polityki eksterminacyjnej (m.in. Holocaust, Szoah, Porajmos);
  - główne miejsca eksterminacji Polaków, Żydów polskich i Żydów europejskich oraz innych grup etnicznych i społecznych na terenie ziem polskich i Europy Środkowo-Wschodniej (m.in. Auschwitz-Birkenau, Treblinka, Sobibór, Babi Jar, Majdanek, Bełżec, Stutthof);
  - postawy ludności żydowskiej wobec Holocaustu, powstanie w getcie warszawskim;
  - postawy społeczeństwa polskiego i społeczności międzynarodowej wobec Holocaustu, z uwzględnieniem „sprawiedliwych”, na przykładzie m.in.: Ireny Sendlerowej, Antoniny i Jana Żabińskich, rodziny Ulmów;
  - działania rządu Rzeczypospolitej Polskiej wobec tragedii Zagłady, z uwzględnieniem misji Jana Karskiego i roli „Żegoty”;
  - znaczenie powołania polskich władz państwowych i sił zbrojnych na uchodźstwie; położenie rządu Rzeczypospolitej Polskiej na arenie międzynarodowej; układ Sikorski-Majski; losy armii gen. Władysława Andersa;
  - działania polskich formacji wojskowych na różnych frontach II wojny światowej; przykłady bohaterstwa żołnierzy, m.in.: Narvik, bitwa o Anglię, Tobruk, Monte Cassino, Falaise, Arnhem, bitwa o Brekę, bitwa pod Lenino, walki o Wał Pomorski i Kołobrzeg;
  - polityka mocarstw wobec sprawy polskiej, decyzje konferencji Wielkiej Trójki;
  - organizacja i cele Polskiego Państwa Podziemnego;
  - polityczna i militarna działalność Armii Krajowej oraz Narodowych Sił Zbrojnych

- i Batalionów Chłopskich; różne formy oporu wobec okupantów;
- akcja „Burza”; walki na Kresach Wschodnich II Rzeczypospolitej, w tym: o Lwów, o Wilno;
  - powstanie warszawskie (uwarunkowania polityczne, przebieg walk, następstwa powstania, postawa aliantów i ZSRS); różne oceny historyków na temat powstania warszawskiego;
  - rola wielkich postaci polskiej polityki z okresu II wojny światowej – m.in.: Władysława Sikorskiego, Stefana Grot-Roweckiego, Władysława Andersa, Stanisława Mikołajczyka, Kazimierza Sosnkowskiego, Leopolda Okulickiego;
  - tragizm losów twórców zaangażowanych w niepodległościową konspirację, w tym: Krzysztofa Kamila Baczyńskiego, Tadeusza Gajcego i Zygmunta Rumla;
  - sposoby upamiętnienia zbrodni obu okupantów oraz heroizm Polaków na przykładzie: Muzeum Powstania Warszawskiego, Państwowego Muzeum Auschwitz-Birkenau w Oświęcimiu, Polskiego Cmentarza Wojennego w Katyniu;
  - umiejscowienie w czasie i przestrzeni przełomowych wydarzeń II wojny światowej (politycznych i militarnych);
  - przebieg działań wojennych na Dalekim Wschodzie i na innych frontach II wojny światowej;
  - narodziny i działalność Wielkiej Koalicji; uwarunkowania militarne i polityczne konferencji Wielkiej Trójki (Teheran, Jałta, Poczdam) i ich ustalenia;
  - polityka hitlerowskich Niemiec na terenach okupowanej Europy; sytuacja ludności cywilnej oraz jeńców wojennych, z uwzględnieniem przykładów eksterminacji;
  - przyczyny klęski państw Osi;
  - polityczne, gospodarczo-społeczne oraz kulturowe skutki II wojny światowej;

V. PODSTWA PROGRAMOWA – HISTORIA – KLASA V-VIII

(Dz. U. z 24 lutego 2017 r., poz. 356; strony 91-102)

<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170000356/O/D20170356.pdf>

I. Cywilizacje starożytne. Uczeń:

- 1) porównuje koczowniczy tryb życia z osiadłym i wyjaśnia skutki rewolucji neolitycznej;
- 2) lokalizuje w czasie i przestrzeni cywilizacje Starożytnego Wschodu (Mezopotamii, Egiptu i Izraela), cywilizacje nad wielkimi rzekami (Indie i Chiny) oraz cywilizacje Grecji i Rzymu;
- 3) charakteryzuje strukturę społeczeństwa i system wierzeń w Egipcie, Grecji i Rzymie, religię starożytnego Izraela; wyjaśnia różnicę między politeizmem a monoteizmem;
- 4) umiejscawia w czasie i zna różne systemy sprawowania władzy oraz organizację społeczeństwa w Egipcie, Atenach peryklejskich i Rzymie;
- 5) charakteryzuje najważniejsze osiągnięcia kultury materialnej i duchowej świata starożytnego w różnych dziedzinach: filozofii, nauce, prawie, architekturze, sztuce, literaturze;
- 6) umiejscawia w czasie i przestrzeni narodziny oraz rozprzestrzenianie się chrześcijaństwa.

II. Bizancjum i świat islamu. Uczeń:

- 1) umiejscawia w czasie i przestrzeni zasięg ekspansji arabskiej i wyjaśnia wpływ cywilizacji muzułmańskiej na Europę;
- 2) lokalizuje w czasie i przestrzeni cesarstwo bizantyjskie i rozpoznaje osiągnięcia kultury bizantyjskiej (prawo, architektura, sztuka).

III. Średniowieczna Europa. Uczeń:

- 1) umiejscawia w czasie i przestrzeni państwo Franków;
- 2) umiejscawia w czasie i przestrzeni nowe państwa w Europie;
- 3) wyjaśnia przyczyny i skutki rozłamu w Kościele w XI wieku oraz opisuje relacje między władzą cesarską a papieską;
- 4) charakteryzuje przyczyny i skutki krucjat.

IV. Społeczeństwo i kultura średniowiecznej Europy. Uczeń:

- 1) przedstawia instytucje systemu lennego, wyjaśnia pojęcie stanu i charakteryzuje podziały społeczne w średniowieczu;
- 2) opisuje warunki życia średniowiecznego miasta i wsi;
- 3) porównuje kulturę rycerską i kulturę miejską, opisuje charakterystyczne cechy wzoru rycerza średniowiecznego, rozpoznaje zabytki kultury średniowiecza, wskazuje różnice między stylem romańskim a stylem gotyckim;
- 4) wyjaśnia rolę Kościoła (w tym zakonów) w dziedzinie nauki, architektury, sztuki i życia codziennego.

V. Polska w okresie wczesnopiastowskim. Uczeń:

- 1) sytuuje w czasie i przestrzeni państwo pierwszych Piastów oraz przedstawia jego genezę;
- 2) wyjaśnia okoliczności przyjęcia chrztu przez Piastów oraz następstwa kulturowe, społeczne i polityczne chrystianizacji Polski;
- 3) charakteryzuje rozwój i kryzys monarchii Bolesława Chrobrego i Mieszka II;
- 4) charakteryzuje odbudowę i rozwój państwa Piastów za rządów Kazimierza Odnowiciela i Bolesława Śmiałego;
- 5) przedstawia dokonania Bolesława Krzywoustego; opisuje konflikt z Cesarstwem Niemieckim;
- 6) opisuje społeczeństwo Polski pierwszych Piastów.

VI. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego. Uczeń:

- 1) umieszcza w czasie i przestrzeni Polskę okresu rozbitcia dzielnicowego;
- 2) opisuje przyczyny oraz wskazuje skutki rozbitcia dzielnicowego;
- 3) umieszcza w czasie najważniejsze wydarzenia związane z relacjami polsko-krzyżackimi oraz zagrożeniem najazdami tatarskimi w okresie rozbitcia dzielnicowego;
- 4) opisuje przemiany społeczne i gospodarcze, z uwzględnieniem ruchu osadniczego;
- 5) charakteryzuje proces zjednoczenia państwa polskiego na przełomie XIII i XIV wieku, wskazując na rolę władców piastowskich (ze szczególnym uwzględnieniem roli Władysława Łokietka) oraz Kościoła.

VII. Polska w XIV i XV wieku. Uczeń:

- 1) opisuje rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV i XV wieku;
- 2) analizuje dokonania Kazimierza Wielkiego w dziedzinie polityki wewnętrznej (system obronny, urbanizacja kraju, prawo, nauka) oraz w polityce zagranicznej;
- 3) opisuje związki Polski z Węgry w XIV i XV wieku;
- 4) wyjaśnia przyczyny i ocenia następstwa unii Polski z Wielkim Księstwem Litewskim;
- 5) charakteryzuje dokonania w dziedzinie polityki wewnętrznej i zagranicznej Jagiellonów w XV wieku;
- 6) porządkuje i umieszcza w czasie najważniejsze wydarzenia związane z relacjami polsko-krzyżackimi w XIV i XV wieku;
- 7) charakteryzuje rozwój monarchii stanowej i uprawnień stanu szlacheckiego (rozwój przywilejów szlacheckich do konstytucji Nihil Novi).

VIII. Wielkie odkrycia geograficzne. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny i ocenia wpływ odkryć geograficznych na życie społeczno-gospodarcze i kulturowe Europy oraz Nowego Świata;
- 2) umieszcza w czasie i przestrzeni wyprawy Krzysztofa Kolumba, Vasco da Gamy, Ferdynanda Magellana oraz sytuuje w przestrzeni posiadłości kolonialne Portugalii i Hiszpanii.

IX. „Złoty wiek” w Polsce na tle europejskim. Uczeń:

- 1) rozpoznaje charakterystyczne cechy renesansu europejskiego; charakteryzuje największe osiągnięcia Leonarda da Vinci, Michała Anioła, Rafaela Santi, Erazma z Rotterdamu, Mikołaja Kopernika, Galileusza i Jana Gutenberga;
- 2) wymienia przyczyny i następstwa reformacji, opisuje cele i charakteryzuje działalność Marcina Lutra i Jana Kalwina oraz przedstawia okoliczności powstania Kościoła anglikańskiego;
- 3) wyjaśnia cele zwołania soboru trydenckiego i charakteryzuje reformę Kościoła katolickiego;
- 4) umieszcza w czasie i opisuje najważniejsze wydarzenia w dziedzinie polityki wewnętrznej ostatnich Jagiellonów;
- 5) charakteryzuje politykę zagraniczną ostatnich Jagiellonów, ze szczególnym uwzględnieniem powstania Prus Książęcych;
- 6) opisuje model polskiego życia gospodarczego w XVI wieku, uwzględniając działalność gospodarczą polskiej szlachty i rolę chłopów;
- 7) przedstawia największe osiągnięcia polskiego renesansu i reformacji, uwzględniając twórczość Mikołaja Reja, Jana Kochanowskiego, Andrzeja Frycza Modrzewskiego; rozpoznaje obiekty sztuki renesansowej na ziemiach polskich;
- 8) przedstawia okoliczności zawarcia unii realnej między Polską a Litwą (1569) i jej główne postanowienia.

X. Początki Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:

- 1) charakteryzuje stosunki wyznaniowe i narodowościowe w Rzeczypospolitej; wyjaśnia główne założenia konfederacji warszawskiej;
- 2) wyjaśnia okoliczności uchwalenia artykułów henrykowskich i przedstawia zasady wolnej elekcji; omawia przebieg i rezultaty pierwszych wolnych elekcji;
- 3) opisuje panowanie Stefana Batorego, ze szczególnym uwzględnieniem jego polityki zewnętrznej.

XI. Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej sąsiedzi w XVII wieku. Uczeń:

- 1) wyjaśnia główne przyczyny wojen Rzeczypospolitej z Rosją, Szwecją i Turcją;
- 2) wyjaśnia przyczyny, cele i następstwa powstania Bohdana Chmielnickiego na Ukrainie;
- 3) omawia przebieg i znaczenie potopu szwedzkiego;
- 4) sytuuje w czasie, lokalizuje i omawia najważniejsze bitwy w XVII wieku;
- 5) dokonuje oceny następstw politycznych, społecznych i gospodarczych wojen w XVII wieku;
- 6) rozpoznaje charakterystyczne cechy kultury baroku, odwołując się do przykładów architektury i sztuki we własnym regionie.

XII. Europa w XVII i XVIII wieku. Uczeń:

- 1) charakteryzuje, na przykładzie Francji Ludwika XIV, ustrój monarchii absolutnej oraz wymienia główne cechy monarchii parlamentarnej, wykorzystując informacje o ustroju Anglii;
- 2) opisuje idee Oświecenia, podaje przykłady ich zastosowania w nauce, literaturze, architekturze i sztuce;
- 3) charakteryzuje zasadę trójpodziału władzy Karola Monteskiusza i zasadę umowy społecznej Jakuba Rousseau;
- 4) charakteryzuje reformy oświeceniowe wprowadzone w Prusach, Rosji i Austrii.

XIII. Rzeczpospolita Obojga Narodów w I połowie XVIII wieku. Uczeń:

- 1) omawia przyczyny i charakteryzuje przejawy kryzysu państwa w epoce saskiej;
- 2) charakteryzuje projekty reform ustrojowych Stanisława Leszczyńskiego i Stanisława Konarskiego;
- 3) omawia zjawiska świadczące o postępie gospodarczym, rozwoju kultury i oświaty;
- 4) ocenia pozycję międzynarodową Rzeczypospolitej w czasach saskich.

XIV. Powstanie Stanów Zjednoczonych. Uczeń:

- 1) omawia przyczyny i następstwa amerykańskiej wojny o niepodległość;
- 2) wymienia instytucje ustrojowe Stanów Zjednoczonych, wyjaśnia ich funkcjonowanie; ocenia sposób, w jaki konstytucja amerykańska realizowała w praktyce zasadę trójpodziału władzy;
- 3) przedstawia wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych.

XV. Wielka rewolucja we Francji. Uczeń:

- 1) wyjaśnia główne przyczyny rewolucji i ocenia jej rezultaty;
- 2) analizuje i objaśnia zasady zawarte w Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela.

XVI. Rzeczpospolita w dobie stanisławowskiej. Uczeń:

- 1) podaje przykłady naprawy państwa za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego, w tym osiągnięcia Komisji Edukacji Narodowej;
- 2) charakteryzuje cele i konsekwencje konfederacji barskiej;
- 3) sytuuje w czasie obrady Sejmu Wielkiego oraz uchwalenie Konstytucji 3 maja; wymienia reformy Sejmu Wielkiego oraz najważniejsze postanowienia Konstytucji 3 maja;
- 4) wyjaśnia okoliczności zawiązania konfederacji targowickiej i przedstawia jej następstwa;
- 5) rozpoznaje charakterystyczne cechy polskiego oświecenia i charakteryzuje przykłady sztuki okresu klasycyzmu z uwzględnieniem własnego regionu.

XVII. Walka o utrzymanie niepodległości w ostatnich latach XVIII wieku. Uczeń:

- 1) sytuuje w czasie I, II i III rozbiór Rzeczypospolitej i wskazuje na mapie zmiany terytorialne po każdym rozbiorze;
- 2) przedstawia przyczyny i skutki powstania kościuszkowskiego;
- 3) rozróżnia przyczyny wewnętrzne i zewnętrzne upadku Rzeczypospolitej.

XVIII. Epoka napoleońska. Uczeń:

- 1) charakteryzuje zmiany polityczne w Europie w okresie napoleońskim i przemiany społeczno-gospodarcze;
- 2) opisuje okoliczności utworzenia Legionów Polskich oraz omawia ich historię;
- 3) opisuje powstanie Księstwa Warszawskiego, jego ustrój i terytorium;
- 4) przedstawia stosunek Napoleona do sprawy polskiej oraz postawę Polaków wobec Napoleona.

XIX. Europa po kongresie wiedeńskim. Uczeń:

- 1) omawia decyzje kongresu wiedeńskiego w odniesieniu do Europy, w tym do ziem polskich;
- 2) charakteryzuje najważniejsze przejawy rewolucji przemysłowej (wynalazki i ich zastosowania, obszary uprzemysłowienia, zmiany struktur społecznych i warunków życia).

XX. Ziemie polskie w latach 1815–1848. Uczeń:

- 1) wskazuje na mapie podział polityczny ziem polskich po kongresie wiedeńskim;
- 2) charakteryzuje okres konstytucyjny Królestwa Polskiego – ustrój, osiągnięcia w gospodarce, kulturze i edukacji;
- 3) przedstawia przyczyny wybuchu powstania listopadowego, charakter zmagania i następstwa powstania dla Polaków w różnych zaborach;
- 4) omawia położenie Polaków w zaborach pruskim i austriackim, na obszarze ziem zabranych oraz w Rzeczypospolitej Krakowskiej;
- 5) charakteryzuje główne nurty oraz postacie Wielkiej Emigracji i ruch spiskowy w kraju.

XXI. Europa w okresie Wiosny Ludów. Uczeń:

- 1) wymienia wydarzenia związane z walką z porządkiem wiedeńskim, charakteryzuje przebieg Wiosny Ludów w Europie;
- 2) omawia przyczyny i skutki powstania krakowskiego oraz Wiosny Ludów na ziemiach polskich.

XXII. Powstanie styczniowe. Uczeń:

- 1) omawia pośrednie i bezpośrednie przyczyny powstania, „rewolucję moralną” 1861–1862;
- 2) dokonuje charakterystyki działań powstańczych z uwzględnieniem, jeśli to możliwe, przebiegu powstania w swoim regionie;
- 3) omawia uwłaszczenie chłopów w zaborze rosyjskim oraz porównuje z uwłaszczeniem w pozostałych zaborach;
- 4) charakteryzuje formy represji popowstaniowych.

XXIII. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:

- 1) opisuje sytuację polityczną w Europie w II połowie XIX wieku, w tym procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec;
- 2) prezentuje przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych;
- 3) wyjaśnia przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich w XIX wieku;
- 4) wymienia nowe idee polityczne i zjawiska kulturowe, w tym początki kultury masowej i przemiany obyczajowe.

XXIV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:

- 1) wyjaśnia cele i opisuje metody działań zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej – rusyfikacja, germanizacja (Kulturkampf), autonomia galicyjska;
- 2) opisuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców – trójjózalizm, praca organiczna, ruch spółdzielczy;
- 3) opisuje formowanie się nowoczesnej świadomości narodowej Polaków;
- 4) omawia narodziny i pierwsze lata istnienia nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy);
- 5) wyjaśnia społeczne i narodowe aspekty rewolucji w latach 1905–1907;
- 6) charakteryzuje spór orientacyjny w latach 1908–1914.

XXV. I wojna światowa. Uczeń:

- 1) omawia najważniejsze konflikty między mocarstwami europejskimi na przełomie XIX i XX wieku;
- 2) wymienia główne przyczyny wojny – polityczne i gospodarcze, pośrednie i bezpośrednie;
- 3) omawia specyfikę działań wojennych: wojna pozycyjna, manewrowa, działania powietrzne i morskie;
- 4) charakteryzuje postęp techniczny w okresie I wojny światowej;
- 5) opisuje rewolucję i wojnę domową w Rosji.

XXVI. Sprawa polska w czasie I wojny światowej. Uczeń:

- 1) charakteryzuje stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny;
- 2) omawia umiędzynarodowienie sprawy polskiej: akt 5 listopada 1916 r., rola Stanów Zjednoczonych i rewolucji rosyjskich, deklaracja z 3 czerwca 1918 r.;
- 3) ocenia polski wysiłek zbrojny i dyplomatyczny, wymienia prace państwowotwórcze podczas wojny.

XXVII. Europa i świat po I wojnie światowej. Uczeń:

- 1) opisuje kulturowe i cywilizacyjne następstwa wojny;
- 2) charakteryzuje postanowienia konferencji paryskiej oraz traktatu w Locarno; ocenia funkcjonowanie Ligi Narodów i ład wersalski;
- 3) charakteryzuje oblicza totalitaryzmu (włoskiego faszystów, niemieckiego narodowego socjalizmu, systemu sowieckiego): ideologię i praktykę.

XXVIII. Odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej. Uczeń:

- 1) omawia formowanie się centralnego ośrodka władzy państwowej – od październikowej deklaracji Rady Regencyjnej do „Małej Konstytucji”;
- 2) przedstawia proces wykuwania granic: wersalskie decyzje a fenomen Powstania Wielkopolskiego i powstań śląskich (zachód) – federacyjny dylemat a inkorporacyjny rezultat (wschód);
- 3) opisuje wojnę polsko-bolszewicką i jej skutki (pokój ryski).

XXIX. II Rzeczpospolita w latach 1921–1939. Uczeń:

- 1) charakteryzuje skalę i skutki wojennych zniszczeń oraz dziedzictwa zaborowego;
- 2) charakteryzuje ustrój polityczny Polski na podstawie konstytucji marcowej z 1921 r.;
- 3) omawia kryzys demokracji parlamentarnej w Polsce – przyczyny, przebieg i skutki przewrotu majowego;
- 4) opisuje polski autorytaryzm – rządy sanacji, zmiany ustrojowe (konstytucja kwietniowa z 1935 r.);
- 5) przedstawia główne kierunki polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej (system sojuszy i politykę równowagi).

XXX. Społeczeństwo i gospodarka II Rzeczypospolitej. Uczeń:

- 1) charakteryzuje społeczną, narodowościową i wyznaniową strukturę państwa polskiego;
- 2) omawia skutki światowego kryzysu gospodarczego na ziemiach polskich;
- 3) ocenia osiągnięcia gospodarcze II Rzeczypospolitej, a zwłaszcza powstanie Gdyni, magistrali węglowej i Centralnego Okręgu Przemysłowego;
- 4) podaje najważniejsze osiągnięcia kulturalne i naukowe Polski w okresie międzywojennym.

XXXI. Droga do wojny. Uczeń:

- 1) omawia japońską agresję na Dalekim Wschodzie;
- 2) przedstawia ekspansję Włoch i wojnę domową w Hiszpanii;
- 3) opisuje politykę hitlerowskich Niemiec – rozbijanie systemu wersalsko-lokarneńskiego: od remilitaryzacji Nadrenii do układu w Monachium;
- 4) charakteryzuje politykę ustępstw Zachodu wobec Niemiec Hitlera;
- 5) wymienia konsekwencje paktu Ribbentrop-Mołotow.

XXXII. Wojna obronna Polski we wrześniu 1939 r. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września). Uczeń:

- 1) charakteryzuje położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej;
- 2) opisuje i omawia etapy wojny obronnej i wskazuje na mapach położenia stron walczących;
- 3) podaje przykłady szczególnego bohaterstwa Polaków, np. obrona poczty w Gdańsku, walki o Westerplatte, obrona wieży spadochronowej w Katowicach, bitwy pod Mokrą i Wizną, bitwa nad Bzurą, obrona Warszawy, obrona Grodna, bitwa pod Kockiem.

XXXIII. II wojna światowa i jej etapy. Uczeń:

- 1) przedstawia oraz sytuuje w czasie i przestrzeni przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);
- 2) charakteryzuje politykę Niemiec na terenach okupowanej Europy; przedstawia zagładę Żydów oraz Romów i eksterminację innych narodów; zna przykłady bohaterstwa Polaków ratujących Żydów z Holocaustu;
- 3) wyjaśnia przyczyny klęski państw Osi;
- 4) wymienia główne decyzje konferencji wielkiej trójki (Teheran, Jałta, Poczdam);
- 5) przedstawia bezpośrednie skutki II wojny światowej, w tym problem zmiany granic i przesiedleń ludności.

XXXIV. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką. Uczeń:

- 1) porównuje założenia i metody polityki niemieckiej i sowieckiej w okupowanej Polsce;
- 2) wymienia przykłady zbrodni niemieckich i sowieckich (Palmiry, Katyń, kaźń profesorów lwowskich, Zamojszczyzna);
- 3) wyjaśnia przyczyny i rozmiary konfliktu polsko-ukraińskiego (rzeź wołyńska) na Kresach Wschodnich;
- 4) charakteryzuje polityczną i militarną działalność polskiego państwa podziemnego, w tym formy oporu wobec okupantów;
- 5) wyjaśnia przyczyny i opisuje skutki wybuchu powstania warszawskiego oraz ocenia postawę aliantów i Związku Sowieckiego wobec powstania.

XXXV. Sprawa polska w czasie II wojny światowej. Uczeń:

- 1) przedstawia okoliczności powstania i omawia działalność rządu Rzeczypospolitej Polskiej na wychodźstwie;
- 2) umieszcza w czasie i przestrzeni działania polskich formacji na różnych frontach i obszarach toczącej się wojny;
- 3) przedstawia politykę mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej.

XXXVI. Świat po II wojnie światowej. Uczeń:

- 1) charakteryzuje bezpośrednie skutki II wojny światowej, wyróżniając następstwa polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe, z uwzględnieniem powstania Organizacji Narodów Zjednoczonych;
- 2) wyjaśnia przyczyny i skutki rozpadu koalicji antyhitlerowskiej oraz opisuje początki zimnej wojny;
- 3) opisuje okoliczności powstania NRD i RFN;
- 4) wskazuje na mapie państwa NATO i Układu Warszawskiego, charakteryzując oba bloki polityczno-wojskowe;
- 5) omawia sytuację w ZSRS i państwach jego strefy wpływów z uwzględnieniem wydarzeń na Węgrzech w 1956 r. i w Czechosłowacji w 1968 r.;
- 6) określa przyczyny, umieszcza w czasie i przestrzeni procesy dekolonizacyjne i ocenia ich następstwa;
- 7) wymienia konflikty doby zimnej wojny, w tym wojny w Korei, Wietnamie i Afganistanie oraz omawia skutki blokady Berlina i kryzysu kubańskiego;
- 8) opisuje przebieg konfliktu na Bliskim Wschodzie;
- 9) omawia przemiany w Chinach po II wojnie światowej;
- 10) wyjaśnia przyczyny oraz lokalizuje w czasie i przestrzeni proces rozpadu ZSRS na przełomie lat 80. i 90., a także wyjaśnia jego następstwa;
- 11) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1989–1991;
- 12) przedstawia cele i główne etapy rozwoju Unii Europejskiej;
- 13) opisuje najważniejsze przemiany kulturowe i społeczne po II wojnie światowej.

XXXVII. Początki komunizmu w Polsce. Uczeń:

- 1) przedstawia okoliczności przejścia władzy w Polsce przez komunistów (rola Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego, referendum ludowe, wybory w 1947 r.);
- 2) charakteryzuje postawy Polaków wobec nowych władz ze szczególnym uwzględnieniem oporu zbrojnego (żołnierze niezłomni [wyklęci]).

XXXVIII. Stalinizm w Polsce i jego skutki. Uczeń:

- 1) przedstawia przemiany ustrojowe, gospodarczo-społeczne i kulturowe w okresie stalinizmu;
- 2) omawia system terroru stalinowskiego w Polsce i ocenia jego skutki;
- 3) wyjaśnia przyczyny i skutki poznańskiego czerwca 1956 r. (powstanie poznańskie) oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 r.

XXXIX. Polska w latach 1957–1981. Uczeń:

- 1) opisuje system władzy w latach 60. i 70. w PRL i formy uzależnienia od ZSRS;
- 2) charakteryzuje realia życia społecznego i kulturalnego z uwzględnieniem specyfiki czasów gomułkowskich i gierkowskich;
- 3) przedstawia i sytuuje w czasie różnorodność przyczyn kryzysów społecznych w latach 1968, 1970, 1976 i ich konsekwencje;
- 4) wyjaśnia znaczenie roli Kościoła katolickiego dla stosunków politycznych i społecznych;
- 5) opisuje narodziny i działania opozycji politycznej w latach 1976–1980;
- 6) przedstawia rolę Jana Pawła II i ocenia jego wpływ na przemiany społeczne i polityczne;
- 7) wyjaśnia przyczyny i następstwa strajków sierpniowych w 1980 r.;
- 8) charakteryzuje ruch społeczny „Solidarność”.

XL. Dekada 1981–1989. Uczeń:

- 1) wyjaśnia przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, opisuje jego przebieg i konsekwencje;
- 2) przedstawia postawy Polaków wobec stanu wojennego, fenomen oporu społecznego;
- 3) wyjaśnia przyczyny zawarcia porozumienia „okrągłego stołu”, przedstawia jego głównych uczestników i opisuje postanowienia.

XLI. Narodziny III Rzeczypospolitej. Uczeń:

- 1) opisuje kluczowe przemiany ustrojowe w latach 1989–1997;
- 2) charakteryzuje przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90.;
- 3) wyjaśnia przyczyny napięć społecznych.

XLII. Miejsce Polski w świecie współczesnym. Uczeń:

- 1) przedstawia i sytuuje w czasie i przestrzeni proces rozpadu Układu Warszawskiego i odzyskanie suwerenności przez Polskę;
- 2) wyjaśnia przyczyny i znaczenie przystąpienia Polski do NATO w 1999 r.;
- 3) wyjaśnia przyczyny i znaczenie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w 2004 r.